

ОСВІТНЯ РОБОТА ВИКЛАДАЧА НА ПРИКЛАДІ ВУЗІВ У РОЗРІЗІ ІСТОРІЇ.

Розвиток демократичної української держави, соціально-економічні та культурні трансформації суспільства зумовлюють оновлення загальних освітніх процесів, формування нових концепцій розвитку особистості, актуалізують проблеми педагогічної науки. Особливе місце серед науково-педагогічної проблематики посідають питання підготовки нової генерації науковців, здатних позитивно впливати на розвиток суспільства, сприяти збереженню національної культури. Зокрема, акцентується увага на професійно-педагогічній підготовці компетентних і всебічно розвинених фахівців, рівень освіти яких повинен забезпечити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації „Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті”.

Питання філологічної освіти в цілому, і зокрема – підготовки учителів-філологів фактично розв’язувалися з часів функціонування стародавніх шкіл за часів Київської Русі. Як відомо, перші школи в Київській Русі, що виникли ще в ХІ столітті, мали гуманітарне спрямування. Істориками І.Леонтовичем, В.Лешковим, К.Харламповичем, М.Грушевським та ін. виникнення освіти в Україні пов’язується з поширенням греко-візантійської культури, християнської релігії [1]. У всіх літописних та історіографічних матеріалах, що розкривають особливості освіти за часів Володимира Великого і його наступників, показано, що письменності та інших знань люди набували через „книжне наученіє”, серед вчителів особливо шанувалося знання давніх мов та вміння перекладати [2]. Стародавня українська школа, пройнята церковним духом, особливо возвеличувало „книжне почитаніє”. Так, наприклад, в „Ізборникові Святослава” (1073) читаємо: „Узда коневі правитель есть и въздержанея, правъднику же книги.. Красота воину оружие и кораблю вѣтрила, тако й правъднику почитание княжьное” [2].

Перекладання і списування книг вважалося на той час богоугодною справою. Абсолютним правом такої праці володіли самі ченці, духовні особи. Усі знання про людину і природу можна було отримати через переклади на слов’янську мову різних хронік (Івана Малали, Георгія Амартола та ін.), із „Шестоднева” Василя Великого, богословської літератури Івана Золотоустого („Маргарит”,

„Ізмарagd”, „Златая цепь”) Василя Великого Григорія Богослова та ін.

Вивчення матеріалів з теми дослідження показало, що першим осередком освіти і культури в цілому та місцем, де наставники-книжники, переписувачі передавали філологічну майстерність своїм учням, був Київський Печерський монастир.

Історики, мовознавці О. Бодяньський, М. Грушевський, І. Огієнко та ін. у своїх наукових розвідках аргументовано свідчили, що слов’яни, українці знали іноземні мови ще до охрещення України-Русі. А з того часу вивчення мов актуалізувалося ще й через поширення міжнародних відносин, подорожі, опанування науками. Так, дипломатичні відносини вимагали знання латинської мови, грецька мова була мовою освічених людей. Як твердив мовознавець М.Сухомлинов, на той час найпоширенішим способом мовної освіти була самостійна мовна практика, досвід спілкування та самостійних перекладів [3].

Про велике шанування мов вказано у Повчанні Володимира Мономаха дітям. Зокрема автор зазначив, що батько його, Всеволод, знав п’ять мов: „Дома сѣдя изучивша 5 языкъ: въ том бо честь отъ иньхъ земль” [4].

Характеризуючи становлення освіти в Київській Русі за часів Володимира Великого, варто зазначити, що навчання зводилося до формування навичок письма, читання і лічби. Потім відбувалася самоосвіта шляхом читання книжок, опанування навичками практичного перекладу. Лише вибрані особи духовного стану могли отримати рекомендації та спостерігати приклад роботи церковних перекладачів. За часів Ярослава Мудрого вже більш широко розвивалося книжне переписування, з’явилися перекладачі з грецької мови [5].

За часів існування Галицько-Волинської держави не лише збереглася культурно-національна традиція, але й відбулося культурне зближення із західноєвропейськими культурними надбаннями. Свідченням цього є Галицько-Волинський літопис. Переписуванням книжок стали займатися не лише духовні особи, а й писарі-ремесники, що ставилися до своєї праці з меншою побожністю. Загалом, як показало вивчення історико-педагогічної

літератури, з половини XIII до половини XVI ст. значно послабився розвиток української культури, причиною чого була залежність вищих верст українського громадянства від польської культури, зокрема відсутність українських середніх і вищих шкіл викликало занепад освітньої справи у вказаний історичний період.

Проведений історіографічний аналіз джерел показав, що створення Острозької академії близько 1580р. стало значним етапом в еволюціонуванні ідеї підготовки філологів в історії вітчизняної педагогічної освіти. У названому навчальному закладі викладалося три мови: слов'янська, грецька та латинська. Острозька академія і друкарня не лише сприяли утвердженню православної віри, але й розвитку філології, письменства. Зокрема викладачами академії було підготовлено та видано першу граматику церковнослов'янської мови, надруковану у Вільні у 1586р., три видання „Часослова”, що був книгою для навчання грамоти, цілу низку полемічних творів.

Становленню ідеї підготовки вчителів-філологів сприяло функціонування українських братських шкіл. У ході опрацювання історико-педагогічної літератури встановлено, що загальне спрямування змісту навчання у братських школах було гуманітарним. Про високий рівень філологічної освіти, що надавалася у братських школах та, відповідно, звернення першочергової уваги на питання підготовки вчителів граматики і мов, свідчить видання підручника грецької мови „Адельфотес”, складений, як зазначено в заголовку, „Студеями, яже въ Львовской школь”.

З-поміж інших шкіл особливого значення, з огляду на проблематику нашого дослідження, мала Київська братська школа, заснована на початку XVII ст. Спочатку школа складалася з чотирьох класів: руської школи, інфіми, граматики, синтаксису. Єрусалимський патріарх Теофан у своїх граматиках називав заклад „школою наук еллино-словенскаго и латино-польскаго писма”. Таким чином, у Київській школі вивчали грецьку, латинську, польську і слов'янську мови [5].

Безсумнівно, високий культурно-освітній статус школи вимагав, щоб викладали в ній кращі мовознавці: М. Смотрицький, М. Максимович, І. Качинський та ін.

Вивчення історико-педагогічних джерел свідчить, що в братських школах у змісті навчання головна увага приділялася саме мовній освіті. Головне місце займала латинська мова, оскільки на той час це була мова трибуналу, суду, сеймів. Латинською мовою викладалася більшість предметів. Також приділяли увагу вивченню польської, руської (слов'янської) мов. З-поміж інших предметів у братських школах вивчали діалектику, риторику і гомілетуку (науку духовного красномовства). Серед вчителів-філологів, що працювали в братських школах, варто відзначити: Л. Зизанія, учителя Віленської братської школи, який підготував буквар „Наука ко читанію й розумнію писма словенского туты жь и о святой Троици и о

въчеловъченія Господни” (1596) та „Грамматіку словенську, совершеннаго искусства осьми частій слова и иныхъ нужднхъ” (1596); М. Смотрицького, автора „Граматики словенскія” (1619).

У проаналізованому змісті „Граматики” (1619) церковнослов'янської мови М. Смотрицького встановлено, що на відміну від попередніх граматик, цей підручник складається з чотирьох частин на зразок латинських граматик: орфографії, етимології, синтаксису й просодії. Таким чином, можемо припустити, що саме ці розділи утворювали зміст мовної освіти в Україні XVII ст. Типи відмінювання іменників, запропоновані в морфологічному розділі (етимологія) без змін перейшли до „Російської граматики” М. Ломоносова. Також М. Смотрицький багато уваги приділив лексичним конструкціям та порядку слів у реченнях, розкрив основні аспекти мистецтва віршування. У передмові автор висловив методичні рекомендації для вчителів, подав „лексик” - словник, що надає науковій праці навчально методичного значення. Таким чином, М. Смотрицького правомірно вважати одним із перших розробників методики викладання слов'янської мови.

Учителі братських шкіл набували професійної освіти (у тому числі й педагогічної, філологічної) безпосередньо в братських школах через наставництво, а також у різних академіях і університетах, мандруючи здебільше пішки [3].

Список літератури

1. Сірополко С. Історія освіти в Україні. - Львів: Афіша, 2001. – 664 с.
2. Сірополко С. Національне виховання. - Рідна школа. – Львів, 1927. – Ч. 5–6.
3. Українська педагогіка в персоналіях. - Кн. 2. – К.: Либідь, 2005. – С. 59–60.
4. Сірополко С. Підсумки педагогічної праці на еміграції за десять років. - Тризуб, 1932. – Ч. 18–19. – С. 15.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 103. – Арк. 66.